

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ

У статті розглядаються особливості розвитку творчого потенціалу креативних здібностей школярів-підлітків, що відпочивають в рекреаційному закладі УДЦ «Молода гвардія». Зроблено аналіз розвитку структурних компонентів творчого потенціалу протягом підліткового віку. Згідно з даними діагностики мотиваційної сфери підлітків-рекреантів, ключовим є мотив самовизначення і самовдосконалення, який переважає у більшій частині досліджуваних. Другий мотив, який є значущим для підлітків, це – мотив благополуччя, третім за значущістю для підлітків є мотив – мотивація змісту навчання. Для більшій частини досліджуваних підлітків ключове значення займає діяльність, яка допомагає їм вдосконалюватися та розвиватися як особистості. Важливим для розвитку творчого потенціалу досліджуваних є високий рівень прояву мотиваційної тенденції самовизначення і самовдосконалення, що свідчить про розвиток творчого потенціалу підлітків, про оволодіння новими навичками, пізнання нового та особистісний розвиток.

Ключові слова: творчий потенціал, креативні здібності, вербальна креативність, візуальна креативність, підлітковий вік, рекреаційний період.

Аналіз наукової літератури свідчить, що термін «потенціал» досить широко використовується в різних галузях сучасного знання. Науковці тлумачать цей термін як узагальнену здатність, можливість, силу, джерела, засоби, що можуть використовуватися для досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній галузі. В психологічній науці феномен «потенціал» розуміють також як провідну характеристику спроможності людини, що становить її внутрішню, духовну енергію і діяльну позицію, спрямовану на творче самовираження, самореалізацію людських сутнісних сил. Сутність поняття «творчий потенціал» вказує на зв'язок особи і творчості через індивідуальні якості особистості, її мотиваційну структуру, ціннісні орієнтації, активність.

На сучасному етапі проблема творчого потенціалу розкривається в дослідженнях Д. Б. Богоявленської, Е. де Боно, А. В. Брушлінського, І. П. Волкова, Г. В. Глотова, А. Б. Коваленко, А. Н. Лука, О. М. Матюшкіна, В. О. Моляко, А. І. Савенкова, С. М. Симоненко, А. А. Хорошуна, О. Л. Яковлевої та інших. Особлива увага приділяється виокремленню сутнісних характеристик творчого потенціалу особистості, розглядається структура та взаємозв'язок між основними складовими компонентами, принципами формування та розвитку.

В результаті аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку творчого потенціалу було з'ясовано, що єдиного погляду на характеристику даного поняття у вчених немає. Творчий потенціал визначається як інтелектуально-творча передумова до творчої діяльності (Д. Б. Богоявленська), як дар, наявний у кожній людині, як інтегральне динамічне особистісне утворення (А. І. Савенков). З точки зору А. М. Матюшкіна, творчий потенціал являє собою інтегративну особистісну властивість, що виражається у відношенні людини до творчості. В. І. Гінецинський, М. С. Каган, О. В. Кір'якова визначають творчий потенціал як комплекс задатків, відпрацьованих умінь та навичок, здатність до дії та міру її реалізації в певній

сфері діяльності. Творчий потенціал як характерну властивість індивіда, що визначає міру його можливостей в творчому самовдосконаленні та самореалізації розглядають О. О. Довгань, В. М. Ніколко; як сукупність реальних вмінь та навичок, певний рівень їх розвитку – О. С. Анісімов, В. В. Давидов, Г. Л. Плихотніков. В працях Д. Б. Богоявленської, А. В. Брушлінського, Л. Овсянецької, О. Л. Яковлевої є певне ототожнення творчого потенціалу з творчими здібностями людини та розглядається дане утворення як необхідна передумова творчої діяльності. Особлива увага приділяється характеристикам інтелекту та емоційно-вольовим проявам [10]. Н. Ю. Посталюк розглядає творчий потенціал як інтегрований прояв найрізноманітніших якостей особистості. Науковець вважає, що творчу особистість визначають не тільки високий творчий потенціал, але й ступінь її активності в його реалізації [1]. Інший дослідник П. Ф. Кравчук визначає творчий потенціал як сукупність можливостей цілеспрямованої перетворюючої діяльності, в якій відбивається характер взаємозв'язку всіх здібностей людини, як інтегративну якість, що визначає міру можливостей сутнісної творчої сили особистості в реальній практиці і наддіяльнісних відносинах [2]. На думку І. І. Драча, творчий потенціал особистості – це складне особистісно-діяльнісне утворення, яке сприяє появі нестандартних, оригінальних рішень [1].

В своїх дослідженнях В. О. Моляко визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує ступінь можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації і саморозвитку. Вчений запропонував власну концепцію формування творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу. Творчий потенціал – це саме та система, яка абсолютно прихована від будь-якого зовнішнього спостереження, більше того, сам носій творчого потенціалу іноді мало або зовсім не знає про свої творчі можливості. Про справжні творчі можливості

конкретної людини можна говорити лише на основі здійсненої діяльності, отриманих оригінальних творів [8].

Структура творчого потенціалу людини складна для досліджень і викликає безліч суперечок, оскільки емпіричне поле фактів, що відносяться до даної проблеми, дуже широке. На думку ряду дослідників структура творчого потенціалу складається з наступних компонентів: мотивація до активної пізнавальної діяльності (потяг до творчості, спрямованість на самореалізацію, пізнавальна потреба, спрямованість на досягнення мети, прагнення до успіху); творчі здібності (уява, пам'ять, нестандартне мислення, фантазія, інтуїція); досвід творчої діяльності (знання, уміння та навички щодо розв'язання нестандартних задач та прийняття нестандартних рішень); характерологічні особливості особистості (активність, ініціативність, впевненість, наполегливість, працездатність, комунікативність, організованість, самостійність). В. О. Моляко представляє загальну структуру творчого потенціалу, як задатки, схильності, які проявляються у наданні переваг чомусь; інтереси, їх спрямованість і частота; допитливість, прагнення до створення чогось нового, швидкість в засвоєнні нової інформації; прояві загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працьовитість; порівняно швидке і якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій; здатність до реалізації власних стратегій і тактик різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [8]. Структура творчого потенціалу в дослідженні Л. В. Єлагіної представлена наступним чином: у горизонтальному зрізі – сукупність власне-потенційної, мотиваційної та когнітивної складових; у вертикальному зрізі – єдність предактуального і постактуального; в якості сутнісних характеристик творчого потенціалу – багаторівневість змісту, діалогічність, соціальність, системність [3]. Операціонально-діяльнісний компонент представлений інтегративною цілісністю потенціалів на рівні загального (прогностичний, проектувальний, комунікативний, організаційний, рефлексивний, психомоторний) і на рівні особливого (емоційно-образний, слуховий, руховий, координаційний, сценічний, компенсаторний) [3].

Ряд вчених (Дж. Гілфорд, П. Торренс, В. Дружинін) у структурі творчого потенціалу центральної складової визначають креативність – здатність до творчості. У загальному розумінні здатність до творчості ґрунтується на створенні чогось нового, оригінального. Креативність як властивість особистості виявляється в тенденції до вирішення проблем по-новому, новими засобами, методами. Тобто, максимальне виявлення творчого потенціалу виникає в тих ситуаціях, коли людина намагається використовувати нетиповий для себе засіб, метод вирішення проблеми. Цікавим є підхід К. В. Петрова, у структурі творчого потенціалу вчений виділяє наступні компоненти: мотиваційний (що включає навчально-пізнавальну мотивацію, мотивацію до творчості і мотивацію до саморозвитку) і компонент здібностей (що включає загальні здібності, здібності до творчості в будь-якому виді діяльності і здатність до якого-небудь виду діяльності) [9].

На думку Г. М. Марданової, у складі креативного потенціалу особистості як інтегральної характеристики є синтез творчої активності та можливого рівня готовності людини до саморозвитку, де поєднуються вікові та індивідуальні особливості [5]. Неоднозначність трактування поняття та його структурних компонентів означає, що воно є багатовимірним.

Щодо процесу самореалізації особистості, у ході якого потенційні можливості опредметнюються у результатах діяльності, активне особисте ставлення до творчої діяльності дає можливість розглядати творчий потенціал як категорійну форму творчої активності особистості (С. Рубінштейн, С. Степанов, С. Варламова). Творчий потенціал, як і творча активність, мають тенденцію до самовираження і здобуття досягнень відповідно до їх можливостей. Тільки сама особистість власним вибором може реалізувати свою творчу унікальність. Творча активність є умовою виявлення і розвитку творчого потенціалу особи та механізмом реалізації її творчих здібностей. В процесі продуктивної діяльності творчий потенціал реалізується й нагромаджується у творчій активності особистості. Відповідно, творчий потенціал і творча активність особистості виступають у цьому феноменологічному ряді в парі, доповнюючи одне одного [6].

Серед низки факторів, які впливають на становлення та реалізацію творчого потенціалу особистості – задатки (як вроджена якість), соціальне середовище (зовнішні умови впливу) і особистісна активність (життєва позиція особистості) – саме останній фактор визначає особистість як унікальну цілісну систему, яка володіє потенціалом безперервного саморозвитку та самореалізації.

Рушійною силою і ядром творчого потенціалу є внутрішні чинники особистості. Саме вони є важливими чинниками саморозвитку людини, самореалізації, самодіяльності, вільних дій і вчинків. Зазначимо, що суб'єктивні можливості людини повинні узгоджуватися із зовнішніми (соціальними) умовами. Людина усвідомлює власну самоцінність в умовах соціальної дійсності, їй притаманна внутрішня потреба в соціальному визнанні себе як особистості. У зв'язку з цим вчені відзначають важливу роль соціального чинника у процесі актуалізації потенційних резервів особистості, підкреслюють необхідність створення соціокультурного розвивального простору, в якому особистість, набуваючи соціальний досвід, зможе самореалізувати свої природні потенції і задатки. Тобто, творчий потенціал особистості визначається як об'єктивними, так і внутрішньо-особистісними факторами, серед яких провідну роль відіграють здібності і особисте ставлення до творчості [6].

Таким чином, оцінюючи структуру творчого потенціалу, запропоновану різними дослідниками, можна відзначити, що творчий потенціал особистості слід розглядати як складне особистісно-діяльнісне утворення, що володіє рядом сукупних показників: задатки, здібності, індивідуальні психічні процеси, особистісна активність (життєва позиція особистості, мотиви, переконання, знання, вміння, навички, відносини, способи діяльності та само-

вираження, придбані в процесі соціалізації), а також соціальне середовище (зовнішні умови впливу).

Саме особистісна активність (життєва позиція особистості) визначає особистість як унікальну цілісну систему, яка виступає «відкритою можливістю» самоактуалізації, володіє потенціалом безперервного саморозвитку та самореалізації.

Ці характеристики творчого потенціалу підлітків узгоджуються із загальними віковими особливостями підлітків, у яких всі сторони психіки активно розвиваються і перебудовуються, що особливо проявляється в підвищенні ролі особистісних цінностей, розвитку самосвідомості і самопізнання, самоствердження, виникненні рефлексії, усвідомленні своїх мотивів, активізації та інтимізації внутрішнього життя. Підлітковий вік вважається сензитивним періодом для розвитку креативності. У цей період на основі «загальної креативності» формується «спеціалізована креативність»: здатність до творчості, пов'язана з певною сферою людської діяльності. Тому вивчення факторів, що впливають на розвиток і прояв креативності саме в підлітковому віці, є особливо актуальним [9].

У 12-14 років дитина стає досить автономною особистістю. З'являється на цій основі почуття дорослості, яке породжує потреби в нових засобах самовираження. У підлітка кардинально змінюється самосвідомість, у нього виникає пильний інтерес до власних інтимних переживань, який веде, з одного боку, до самозаглиблення і самоаналізу, а з іншого – до потреби прийняття, підтримки і схвалення свого внутрішнього світу (тобто в прийнятті себе як особистості) іншими людьми [7]. Встановлено, що основними психологічними умовами розвитку творчого потенціалу особистості школярів є безоцінне прийняття та підтримка дорослим їх емоційних станів і реакцій, створення в контактах з ними атмосфери психологічної безпеки, а також використання проблемності, діалогічності та індивідуалізації у взаємодії.

Встановлено, що в результаті розгортання спілкування з учнями на основі підтримки і прийняття їх емоційних проявів у них підвищується не тільки рівень розвитку творчого мислення і творчих проявів у різних галузях життєдіяльності, а й рівень інтелектуального розвитку, самооцінки, збільшується працездатність, зростає самоповага і почуття власної гідності.

Розвиток творчого потенціалу, за результатами дослідження науковців, забезпечується рядом факторів, серед яких виділяють біологічні передумови, особливу організацію психологічної діяльності творчої особистості, соціуму та мікросоціуму. Адже, соціум та мікросоціум є найбільш сприятливими умовами прояву творчого потенціалу особистості. Визначено, що для розвитку творчого потенціалу велике значення має зміна місця проживання, отже найсприятливішим періодом для розвитку творчого потенціалу є рекреаційний період.

В науці не існує єдиного визначення поняття рекреація. Так, в роботах різних авторів наводяться такі визначення рекреації, як-от: розширене відтворення фізичних, інтелектуальних та емоційних сил людини; будь-яка гра, розвага і т.п., використовувані для відновлення фізичних і

розумових сил; найбільш швидко розвивається сегмент, пов'язаний з участю в активному відпочинку населення на відкритому повітрі, який припадає переважно на уїк-енд; перебудова організму і людських популяцій, що забезпечує можливості активної діяльності за різних умов; характер та зміни навколишнього середовища; цивілізований відпочинок, що забезпечується різними видами профілактики захворювань у стаціонарних умовах, екскурсійно-туристичними заходами, а також у процесі занять фізичними вправами.

Ефективна реалізація рекреаційно-дозвільних програм є одним з основних засобів формування цілісного Я-образу особистості, що враховує його різні компоненти: раціонально-когнітивний (особистісний досвід, теоретичні уявлення); емоційно-чуттєвий (емоційне реагування на виявлення власного Я); сенсорний (сигнали тіла, які формуються на основі «схеми тіла» і доповнюються аудіальними, візуальними та іншими сигналами); мотиваційний (потреба бути творчою особистістю, міра відповідальності, готовність до творчої діяльності на благо свого духовного, душевного та фізичного здоров'я) [4].

Таким чином, творчий потенціал підлітків реалізується і розвивається в певних умовах.

Основна мета емпіричного дослідження полягала у виявленні особливостей творчого потенціалу підлітків та його розвитку в умовах рекреації.

Виходячи з поставленої мети дослідження, вивчалися особливості розвитку творчого потенціалу в підлітків в умовах рекреації. Нами було проведено діагностику розвитку компонентів творчого потенціалу у підлітків, які відпочивали у УДЦ «Молода гвардія». У дослідженні приймало участь 100 рекреантів віком 11-14 років.

При проведенні дослідження використовувалися наступні методи і методики: спостереження, бесіда, методика Дж. Гілфорда «Діагностика креативності»; методика П. Торренса, методика RAT С. Медник, методика «Вивчення мотиваційної сфери» М. В. Матюхіна.

Для обробки отриманих результатів використовувались методи математичної статистики: визначення середнього арифметичного, кореляційний аналіз (за критерієм Спірмена), для перевірки вірогідності різниці середніх значень за вибірками ми застосовували t-критерій Стюдента ($t_{кр} = 2,04, p < 0,05$).

Аналіз результатів (за методикою П. Торренса) у підлітків 11-14 років показав, що найвищі оцінки підлітки-рекреанти всіх груп мають за показником продуктивності висунення візуальних гіпотез (10 років $X_{cp} = 0,65$; 11 років $X_{cp} = 0,62$; 12 років $X_{cp} = 0,79$; 13 років $X_{cp} = 0,58$; 14 років $X_{cp} = 0,8$).

Виявлено, що у підлітків-рекреантів на достатньо високому рівні розвинута активність перцептивної сфери щодо висунення візуальних гіпотез. Щодо показників оригінальності, то на початку підліткового віку переважає вербальна оригінальність, тобто у підлітків-рекреантів 10 років пізніше зростає рівень розвитку візуальної оригінальності (аніж у підлітків-рекреантів у віці 11-13 років), а у 14-літніх підлітків-рекреантів знов вище розвинута верба-

льна оригінальність. У всіх групах підлітків-рекреантів недостатньо розвинутий мовно-категоріальний апарат.

У результаті аналізу отриманих даних за критерієм Стюдента було виявлено, що статистично значущими є різниці між оцінками за показником візуальної оригінальності в роботах підлітків-рекреантів 11 та 12 років ($t=2,79$ при $p < 0,05$), 10 та 14 років ($t=2,36$ при $p < 0,05$). Різниця між оцінками за означеним показником у підлітків-рекреантів 10 та 11 років ($t=1,38$ при $p < 0,05$), 12 та 13 років ($t=1,36$ при $p < 0,05$) є статистично не значущою, що вказує на уповільнення розвитку візуальної оригінальності в означеному віці. Відсутня різниця в оцінках підлітків-рекреантів 13 та 14 років ($t=0,55$ при $p < 0,05$).

Отже, ми можемо зробити висновок, що протягом досліджуваного підліткового віку відбувається розвиток всіх структурних компонентів візуальної креативності, але виявлено уповільнення розвитку у віці 12 та 13 років.

Результати дослідження за методикою Дж.Гілфорда свідчать, що у підлітків-рекреантів 14 років високий рівень розвитку вербальної креативності ($X_{cp}=2,36$) та вище середнього рівень розвитку маніпуляції з математичним матеріалом ($X_{cp}=1,96$). Середній рівень розвитку у досліджуваних має невербальна креативність ($X_{cp}=1,42$) та продуктивність висунення ідей ($X_{cp}=1,23$).

Отже, ми можемо зробити висновок, що у підлітків-рекреантів 10-14 років високий рівень розвитку має вербальна креативність, але протягом означеного віку відбувається поступове незначне зниження показників вербальної креативності. На другому місці в усіх вікових групах досліджуваних знаходяться показники здатності до маніпуляції з математичним матеріалом. Нижче середнього рівня показники підлітків-рекреантів 10-14 років мають за невербальною креативністю та продуктивністю висунення ідей. Також спостерігається протягом досліджуваного віку незначне зниження рівня розвитку невербальної креативності у підлітків-рекреантів 11 років та поступове зростання невербальної креативності у підлітків 13-14 років.

Аналіз результатів підлітків-рекреантів 10-14 років за методикою С. Медника показав, що за критерієм Стюдента статистично значущими є різниці між оцінками за показником вербальної продуктивності ($t=2,99$ при $p < 0,05$). Статистично незначущими виявилися відмінності між оцінками підлітків-рекреантів 10 та 11 років ($t=0,92$ при $p < 0,05$), 11 та 12 років ($t=1,59$ при $p < 0,05$), 12 та 13 років ($t=0,53$ при $p < 0,05$), 13 та 14 років ($t=0,30$ при $p < 0,05$), що характеризує уповільнення розвитку вербальної продуктивності у віці 11-12 років та 13-14 років.

Виявлено статистично значущі різниці в оцінках за показником вербальної оригінальності у підлітків-рекреантів 10 та 11 років ($t=2,96$ при $p < 0,05$), 10 та 14 років ($t=2,97$ при $p < 0,05$). Статистично незначущими виявилися різниці між оцінками за показником вербальної оригінальності у підлітків-рекреантів 11 та 12 років ($t=1,01$ при $p < 0,05$), 12 та 13 років ($t=0,58$ при $p < 0,05$), 13 та 14 років ($t=1,46$ при $p < 0,05$), що свідчить про уповільнення розвитку означеного компонента вербальної креативності у підлітків-рекреантів 11-13 років.

За показником унікальності статистично значущі відмінності виявлено в оцінках підлітків-рекреантів 10 та 11 років ($t=2,96$ при $p < 0,05$), 10 та 14 років ($t=2,97$ при $p < 0,05$), що свідчить про розвиток означеного компонента в підлітковому віці. Також незначущими виявилися відмінності між оцінками за показником унікальності у підлітків-рекреантів 11 та 12 років ($t=1,00$ при $p < 0,05$), 12 та 13 років ($t=0,58$ при $p < 0,05$), 13 та 14 років ($t=1,45$ при $p < 0,05$), тобто у віці 11-13 років відбувається уповільнення розвитку означеного компонента.

Можна зробити висновок, що протягом досліджуваного віку відбувається розвиток всіх структурних компонентів вербальної та візуальної креативності, але у віці 11-13 років визначено їх більш повільне зростання, тобто цей період є кризовим у розвитку інтелектуальної креативності.

Вивчення мотиваційної сфери учнів відбувалося за методикою (М. В. Матюхіна), що дозволяє виявити провідні, домінуючі мотиви у мотиваційній сфері учнів. Всі мотиви, позначені в даній методиці, можна розділити на широкі соціальні (мотиви обов'язку і відповідальності, самовизначення і самовдосконалення); вузько особистісні (благополуччя і престижу); навчально-пізнавальні (пов'язані з утриманням та процесом навчання); мотиви уникнення неприємностей.

Отже згідно з даними діагностики мотиваційної сфери підлітків-рекреантів ключовим є мотив самовизначення і самовдосконалення, який переважає у більшій частині досліджуваних (46%). Другий мотив, який є значущим для підлітків, це мотив благополуччя, який спостерігається у 21% рекреантів. І третім по значущості для підлітків є мотив – мотивація змісту навчання, що спостерігається у 12% підлітків-рекреантів. Згідно з цими даними ми можемо зробити такі висновки: для більшій частини досліджуваних підлітків ключове значення займає діяльність, яка допомагає їм вдосконалюватися та розвиватися як особистості. За своєю суттю особистісне самовизначення є процесом свідомого визначення суб'єктом своєї сутності та місця у системі суспільних відносин, світі, що виявляється в активному ставленні людини до себе та навколишньої дійсності. У старших класах воно визначає формування у хлопців і дівчат стійких та усвідомлених переконань; оволодіння нормами поведінки, принципами, ідеалами; вироблення умінь спостерігати та осмислювати явища навколишнього життя, розуміти себе. Обумовлюється воно не стільки системою засвоєних знань, скільки готовністю до прийняття рішень, самостійних і відповідальних дій у нових ситуаціях.

В результаті кореляційного аналізу між показниками за методикою Дж. Гілфорда та методикою М. В. Матюхіна було виявлено позитивну кореляцію, що вказує на позитивний взаємозв'язок між компонентами творчого потенціалу особистості. При цьому варто зазначити, що за розрахунковими даними найвищим є показник залежності ($r=0,67$, при $p=0,05$) між показником оригінальності та показником мотиву обов'язку та відповідальності. Також високі показники залежності ($r=0,58$, при $p=0,05$) спостерігаються між показниками оригінальності та показником

мотиву самовизначення та самовдосконалення, між показником категоріальної гнучкості ($r=0,56$, при $p=0,05$) та мотивом змісту навчальної діяльності.

Таким чином, за допомогою статистичного аналізу отриманих результатів доведено цілісну єдність структурних блоків творчого потенціалу. Важливим для творчого

потенціалу досліджуваних є високий рівень прояву мотиваційної тенденції самовизначення і самовдосконалення, що свідчить про розвиток творчого потенціалу підлітків, про оволодіння новими навичками, пізнання нового та особистісний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачёва, Д.А. Развитие творческого потенциала студентов вузов культуры и искусств – будущих специалистов социально-культурной деятельности: аксиологический подход: автореф. дис. ... д-ра пед наук : 13.00.05 13.00.08 / Д.А. Горбачёва. – М., 2009. – 45 с.

2. Дубина И.Н. Творчество как феномен социальных коммуникаций. – Новосибирск: СОРАН, 2000. – 173 с.

3. Елагина, Л.В. Развитие творческого потенциала учителя в процессе освоения педагогических инноваций : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.В. Елагина. – Оренбург, 1998. – 22 с..

4. Концепція діяльності Державного підприємства «Український дитячий центр «Молода Гвардія».

5. Марданова, Г.М. Технология развития креативного потенциала учащихся общеобразовательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г.М. Марданова. – Ижевск, 2005. – 23 с.].

6. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості // Психологія і педагогіка життєтворчості. – К., 1996. – 792 с

7. Матюшкин А.М., Аверина И.С. Развитие творческой активности школьников. – М.: Педагогика, 1991. – 156 с.

8. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2-9.

9. Симоненко С.М., Грек О.М. Візуальна креативність: діагностика та комп'ютерні технології розвитку: монографія/С.М.Симоненко, О.М.Грек.-Одеса: Фенікс, 2010. – 200с.].

10. Яковлева Е. Л. Психологические условия развития творческого потенциала у детей школьного возраста / Е. Л. Яковлева // Вопр. психол., 1994. N5. С. 37- 42.

REFERENCES

1. Gorbacheva, D. A. (2009). Razvitie tvorcheskogo potentsiala studentov vuzov kulturey i iskusstv – buduschikh spetsialistov sotsialno-kulturnoy deyatel'nosti: aksiologicheskii podhod [Development of creative potential of students of cultural and art universities – future specialists of socio-cultural activity: axiological approach]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

2. Dubina, I. N. (2000). *Tvorchestvo kak fenomen sotsialnykh kommunikatsiy* [Creative work as a phenomenon of social communications]. Novosibirsk: SORAN [in Russian].

3. Elagina, L. V. (1998). Razvitie tvorcheskogo potentsiala uchitelya v protsesse osvoeniya pedagogicheskikh innovatsiy [Development of creative potential of a teacher in the process of pedagogical innovations mastering]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Orenburg [in Russian].

4. Kontseptsiiya diialnosti Derzhavnoho pidpriemstva «Ukrainskyi dytiachyi tsentr «Moloda Hvardiia» [Conception of State enterprise "Ukrainian child center "Moloda Hvardiia"] [in Ukrainian].

5. Mardanova, G. M. (2005). Tehnologiya razvitiya kreativnogo potentsiala uchashchisya obsheobrazovatel'noy shkoly [Technique of development of creative potential of

school pupils]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Izhevsk [in Russian].

6. Martyniuk, I. O. (1996). *Tvorchiy potentsial i samorealizatsiia osobystosti* [Creative potential and self-realization of a personality]. *Psykhoholiiia i pedahohika zhyttietvorchosti – Psychology and pedagogy of life creative work*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Matyushkin, A. M., Averina, I. S. (1991). *Razvitie tvorcheskoy aktivnosti shkolkov* [Development of creative activity of schoolchildren]. Moscow: Pedagogika [in Russian].

8. Moliako, V. O. (2004). *Psykhologichna teoriia tvorchosti* [Psychological theory of creative work]. *Obdarovana dytyna – Gifted child*, 6, 2-9 [in Ukrainian].

9. Symonenko, S. M., Hrek, O. M. (2010). *Vizualna kreatyvniyt: diahnostyka ta kompiuterni tekhnolohii rozvytku: monohrafiiya* [Visual creative work: diagnostics and computer technologies of development: monograph]. Odesa: Feniks [in Ukrainian].

10. Yakovleva, E. L. (1994). *Psihologicheskie usloviya razvitiya tvorcheskogo potentsiala u detey shkol'nogo vozrasta* [Psychological conditions of development of creative potential in schoolchildren]. *Vopr. psihol. – Issues of Psychology*, 5, 37-42 [in Russian].

Е. Б. Лебединский

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПОДРОСТКОВ В УСЛОВИЯХ РЕКРЕАЦИИ

В статье рассматриваются особенности развития творческого потенциала школьников-подростков, отдыхающих в рекреационном учреждении УДЦ «Молодая гвардия». Проведен анализ развития структурных компонентов творческого потенциала на протяжении подросткового периода. Выявлено, что на протяжении подросткового возраста происходит развитие всех структурных компонентов вербальной и визуальной креативности,

но в 11-13 лет отмечается спад в их развитии, таким образом, этот период является кризисным в развитии интеллектуальной креативности. Важным для развития творческого потенциала испытуемых является высокий уровень мотивации самоопределения и самосовершенствования, что влияет на развитие творческого потенциала подростков, на овладение ими новыми навыками познания нового и личностный рост.

Ключевые слова: творческий потенциал, креативные способности, вербальная креативность, визуальная креативность, подростковый возраст, рекреационный период.

E. B. Lebedynskyi

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF ADOLESCENTS' CREATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT IN TERMS OF RECREATION

The article deals with the peculiarities of the development of creative potential of creative abilities of schoolchildren-adolescents, who are having rest at the recreational center "Moloda Hvardiia". The review of the development of structural components of a creative potential in adolescence is carried out in the article. It has been revealed that the development of all structural components of verbal and visual creativity is taking place during this age period. But 11-13 year old children are characterized by slower development of the components, that is why this period is critical in the development of intellectual creativity. According to the results of the diagnostics of the surveyed adolescents' motivational sphere the most important is the motive of self-determination and self-improvement, which is predominant for the most of the surveyed. The second motive, which is important for the examined adolescents, is the motive of wellness, the third one is the content of education. According to the obtained results, the following conclusion can be made: most of the surveyed consider the activity, which helps them to improve themselves and to develop as a personality, to be the most important one. The high level of manifesting motivation tendency of self-determination and self-improvement is very important for the development of their creative potential. It speaks for the development of adolescents' creative potential, for the mastering of new skills, learning or something new and personal development.

Keywords: creative potential, creative abilities, verbal creativity, visual creativity, adolescence, recreational period.

Подано до редакції 08.09.2014